

Forasters, estrangers... i els altres

La manera com els ciutadans de les Illes han percebut tradicionalment la gent arribada de fora està canviant. El paisatge humà dels pobles i ciutats balears canvia i, inevitablement, l'indígena mira ja de manera diferent el nou resident.

Fins no fa molts anys (mitjan dècada dels noranta) aquesta percepció era la que s'havia anat creant al llarg de la història i, en particular, durant els darrers quaranta anys. Però ara tot és diferent. A la dècada de 1950 arribaren a

Mallorca les primeres onades immigratòries quantitativament importants, provinents de zones de la península. Eren treballadors que des de Múrcia i Andalusia arribaren a Palma per construir el Dic de l'Oest. Després, quasi immediament, l'enlairament del turisme, incipientment de masses, va atreure altres milers de treballadors de regions espanyoles de cultura i llengua castellana. El balear veia en aquests nous residents una extensió del que històricament havia qualificat de "forasters", és a dir,

La immigració està canviant la fesomia de la societat balear. En pocs anys s'han notat els efectes dels successius allaus. A hores d'ara es viu un procés que ningú no sap com, ni quan, acabarà.

EL TEMPS

El creixement de la immigració a les Illes Balears ha provocat que molts ciutadans vinguts de l'estat espanyol, l'Europa de l'Est, Àsia, Àfrica i Llatinoamèrica siguin avui la mà d'obra barata que necessita la desbocada economia balear.

peninsulars castellans. Sempre s'havia anomenat així els que arribaven d'Espanya. Se'ls diferenciava perfectament dels catalans i valencians, als quals no s'atorgaven la consideració de *forasters*.

El turisme dels anys cinquanta, i d'anys posteriors, dugué també un nou tipus de personatge: l'estranger. Res de nou, òbviament. La societat balear convivia amb aquells personatges, sovint considerats un tant estafolaris, des de la segona meitat del segle XIX, quan començaren a generalitzar-se viatges organitzats de *touristes*.

Aquelles distincions entre els forans que han servit de sempre (foraster i estranger) ara estan en crisi. En el parlar quotidià el vocabulari de l'indígena envers els nous arribats s'ha ampliat, en poquíssims anys, fins a límits insospitats fa no res: la immigració massiva comença a evidenciar com ha canviat la societat balear.

Potser l'exercici de comparació per copsar la intensitat i rapidesa del canvi sociològic sigui molt fàcil de fer. L'any 1996, l'*estrangera* (de fet ja mallorquina, després de quaranta anys de residència a Mallorca) Jacqueline Waldren, publicà el llibre *Insiders and Outsiders. Paradise and Reality in Mallorca*, que el juny de l'any passat l'Editorial Moll edità amb el títol de *Mallorquins, estrangers i forasters*. De la lectura, del tot recomanable, del llibre, i de la seva comparació amb la realitat actual, només set anys després de la primera edició, se'n pot extreure un perfil molt aproximat a la realitat de la intensitat de la immigració a la societat balear.

El llibre. Waldren acaba la presentació de la seva obra amb un interrogant que és la clau dels reptes a què s'enfronta actualment la societat illenca: "hi ha manera d'integrar les realitats del progrés amb els ideals del paradís?".

El llibre es refereix bàsicament a la localitat on viu l'autora, Deià. Aquest poble, petit, de muntanya, de vertadera postal, va ser, i és, el refugi de nombrosos estrangers d'aire intel·lectual. Potser el seu veí més insigne va ser Robert Graves. A pesar de l'increment de la població, Deià ha sabut mantenir bona part de l'encant paradisiàc que d'ençà el se-

gle XIX l'ha convertit en focus d'atracció per a tanta gent. Waldren analitza en el llibre la forma de relacionar-se entre el deianenc, poblador tradicional, i els nousvinguts, tant els forasters com els estrangers.

Waldren, centrant-se en Deià, explicà com en el petit poble del nord mallorquí hi aterren estrangers que el perceberen com "el paradís" on exercir la pintura, l'escriptura, la composició musical... Que aquests estrangers n'atragueren d'altres. Que això, combinat amb el turisme de masses, portà més ingressos, més riquesa. Que significà més necessitat de mà d'obra. Que arribaren els forasters. I que, al capdavant, els deianencs han sabut adaptar-se "a l'arribada de residents estrangers sense perdre el seu sentit d'identitat", i aventurava quan escrivia l'obra l'autora que l'exemple "podria ser útil per a altres zones que experimenten, o experimentaran, canvis similars".

No és un cant ingenu, el llibre, a la simbiosi volenterosa. No defuig problemes greus. S'hi refereix cruament quan constata que "estrangers i la gent local comparteixen molts aspectes de la vida del poble i són competidors pels mateixos recursos". Atès que un elevat nombre d'estrangers han tingut fills a Deià, aquests descendents podrien ser, i de fet ja són considerats, deianencs. Però el fet és que "la competició per terrenys, cases, béns de consum, llocs de treball i serveis ha reemplaçat la interdependència dels anys anteriors. El nombre creixent de propietats estrangeres (cases: més de la meitat en el moment d'escriure's el llibre; restaurants, hotels...), l'impacte de les decisions de l'Ajuntament sobre els interessos dels estrangers, els preus de les cases, superiors a les possibilitats dels joves compradors locals, són algunes de les raons que poden haver causat que molts deianencs i estrangers hagin reinterpretat les seves relacions mútues...".

Òbviament, el llibre (quasi 380 pàgines) presenta i analitza molts aspectes més, però els citats tenen el valor de servir per comparar-los, extrapolant-los, amb l'actualitat de la immigració general que presenten actualment les Illes Balears.

La realitat. Des de mitjan dècada dels noranta, les Balears viuen immerses en un procés demogràfic brutal. Ja no és l'allau d'estrangers i el seu impacte en una localitat petita, com pugui ser Deià. Ja no és, només, l'atracció general de Balears entre classes d'elevat poder adquisitiu. Ara és tot això, i molt més.

Primer de tot cal fer esment de la tipologia d'immigrat més propera al cas que Waldren analitza a Deià. El de ciutadans europeus que compren cases i resideixen a Balears durant tot l'any, o bona part d'aquest. Ningú no sap quants són. Del grup més important, els alemanys, es donen xifres al voltant dels 80.000, als quals s'hauria d'afegir els britànics (el mercat immobiliari detecta una presència creixent de capital inversor britànic) que no se sap quants són, però ben bé un parell de dotzenes de milers. Altres nacionalitats tenen una presència molt marginal.

Un segon flux immigrat de gran importància són els *forasters*: tots els que han arribat a les Illes a buscar feina provinents de regions de l'estat espanyol de llengua i cultura castellana. I, finalment, un tercer grup, són els immigrants que per les mateixes raons que els *forasters* han arribat a Balears des de paï-

El llibre de Jacqueline Waldren Mallorquins, estrangers i forasters analitza el cas de Deià, marcat per una evolució demogràfica extensible a d'altres indrets de les Illes. En la dècada dels 90 les Balears van passar de tenir 709.200 habitants a 845.630. Els recursos no han crescut, però, al mateix nivell. La sanitat i l'educació se'n ressenten, i sobretot ho pateixen els més desafavorits.

sos extracomunitaris: europeus de l'est, asiàtics, africans (magrebins i subsaharians) i, de manera creixent els dar-rers temps, de Llatinoamèrica.

Està clara la tipologia i la frontera socioeconòmica. El primer grup és econòmicament potent: compra les millors cases, crea cultura pròpia implantada (hi ha programes de televisió i ràdio local en alemany i anglès, diaris i revistes en les dues llengües), crea xarxes de relació social (serveis de tot tipus, en la llengua pròpia i sovint oferits per indígenes d'origen igual als destinataris: des de serveis mèdics, a immobiliàries, a cafès, discoteques, bars, puticlubs... tot). El segon i tercer grups són febles econòmicament: és mà d'obra (per a la indústria turística, per a la construcció, per a servei domèstic, per al camp...) que la desbocada economia balear necessita desesperadament per mantenir els fortíssims ritmes de creixement que registra des de fa pràcticament una dècada de forma ininterrompuda.

El resultat és un situació socialment complicadíssima. L'increment demogràfic no para. Cada any es trenquen les marques aconseguides l'any anterior. Les projeccions de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) es queden curtes,

tot i ser altíssimes. Només un exemple. L'any 1990 Balears tenia 709.200 habitants. L'any 2000 ja eren 845.630. El més espectacular, però, no és l'increment enorme, sinó que la projecció feta per l'INE per a l'any 2000 indicava que seria de 800.909. És a dir, es quedava curta en una tercera part respecte a la realitat. La projecció pel 2005 en relació al 1990 augura un increment d'un 25%. Ningú no gosa ni tan sols intuir quina pot ser la realitat. I tot això, és clar, únicament reflecteix la immigració del segon i

tercer grup (no els estrangers benestants, la immensa majoria dels quals no se censsen) i, a més i naturalment, exclusivament es refereix a la immigració legal.

Perquè aquesta és una altra. A hores d'ara, segons dades del Centre d'Informació de Treballadors Estrangers, produïdes pel *Diari de Balears* el passat 8 de febrer, ja hi ha com a mínim 10.000 immigrants no regularitzats a les Illes i el flux continua essent progressiu. Es calcula que diàriament arriben a les Illes una vintena d'aquestes persones, com a mínim.

Tot aquest panorama comença a provocar problemes. Bàsicament que les infraestructures es queden ràpidament obsoletes. Hi ha més cotxes que mai (pràcticament un vehicle per habitant) que van per les mateixes carreteres que existien abans. Es consumeix més energia que mai, tot i tenir més o menys la mateixa capacitat de generar-ne que sempre. Es gasta més aigua que mai, quan la sequera recomanaria el contrari. Es construeix més que mai, tant per donar acollida als treballadors arribats com per crear oferta de luxe a la demanda europea, si bé tothom voldria que no es construís tant. Els preus del habitatges pugen més que mai (Balears lidera el

creixement de preus des de fa més de cinc anys), de manera que certes tipologies de cases i pisos (els socialment més valorats) estan clarament fora de l'abast de la immensa majoria dels indígenes...

Però no són, només, aquests, els problemes. El xoc de cultures comença a manifestar-se. Hi ha hagut denúncies públiques (d'UM, a Palma) que a certs establiments públics s'ha prohibit l'entrada a dones. Aquest setmanari pogué constatar, en fonts de la Conselleria de Salut i Consum del Govern balear, que en determinats indrets balears existeix constància de nines i dones que hi resideixen, però que mai no han aparegut per un centre de salut, possiblement per raons de cultura familiar dels immigrants, la qual cosa contradiu el dret a la salut de tothom, sigui dona o home. Seguint en sanitat, es requerirà ràpidament més professionals especialistes en malalties que a Balears eren estranyes, o inèdites, i que ara és possible que apareguin.

En educació, les coses no són millors. El passat 13 de febrer, el *Diario de Mallorca* duia aquest titular de portada: "la massiva arribada d'immigrants redueix la qualitat de l'ensenyament", explicant les distorsions que provoca l'aterrament de molts al·lots que desconeixen les dues llengües oficials. Segons aquesta notícia, en no pocs centres de les Balears un 13% d'alumnes són immigrants.

Però potser la dada més impactant sobre els canvis que la immigració provoca en la societat balear la dóna l'ús social dels idiomes que hi coexisteixen.

El passat juny i juliol de 2001, el Govern balear efectuà una completa enquesta sobre tot de qüestions. Una de les preguntes, de resposta espontània, era quin idioma utilitzaven els enquestats en les seves relacions socials habituals. Quina era, doncs, la llengua vehicular de la seva quotidianitat. En el conjunt balear només el 38% dels enquestats deien usar el català. El 52% se relacionen en castellà. I un espectacular 10% ni amb una ni amb l'altra.

Hi haurà –manllevant les paraules de Waldren– manera d'integrar aquestes realitats amb els ideals, si no del paradís sí almenys del país?

Miquel Payeras